

Erindringer og oplevelser

af MARIE RECK

udsigt fra Hillerød

Erindringer og oplevelser

af MARIE RECK

f. Dalgas

- fra år 1900 -

Stuehuset på Høllund Søgård.

Indkørslen til Høllund Søgård.

*Det ny århundrede var en stor oplevelse
for alle, både børn og voksne talte
om det, jeg husker min far
med høj og klar stemme sige følgende:
»De nye klokker på det nye rådhus
ringer det ny århundrede ind«.*

KAPITEL NR. 1 - BIRKEBÆK.

*Birkebæk og barndomsdage
jeg vil kalde jer tilbage.*

KAPITEL NR. 2.

I skal ikke blive glemt.

KAPITEL NR. 3.

Hvad er overtro?

KAPITEL NR. 4.

Søster Ellen og Brasilien.

KAPITEL NR. 5.

Min mors død på Høllund Søgård.

Birkebæk

Det Danske Hedeselskab købte 1875, Birkebæk i Arnborg Sogn halvanden mil syd for Herning, Enrico Dalgas havde set for sig, at denne plet ville egne sig, som et centrum for plantningsarbejdet på heden. Christian Dalgas, blev som nybagt forstkandidat, ansat som skovrider, i en skov der ikke var der, Christian og Emilie Dalgas, boede på Birkebæk i 48 år, og plantede og plejede, alt hvad der kunne gro på den fattige jord. Min far havde et ordsprog, han ofte fik brug for, på'en, på'en, på'en igen lille Christian Frederiksen. Hermed følger erindringer fra barndomshjemmet.

*Birkebæk og barndomsdage
jeg vil kalde jer tilbage,
vove springet slå mig løs,
som en lille solbrændt tøs,
lander jeg i glideflugt
lige midt i sorte slugt.*

*Sommeraften lyse milde
ingen vågning ingen lide,
skoven står så mørk og stille,
skal jeg i den sorte gryde.
Himmelhvælv og brune hede
knuger mig til jord,
jeg må knæle, bæve, bede
løbe hjem til mor.*

*I den store spisestue
sidder mor som husets frue,
symaskinens nål må ile
sy i mange lange mile,
seks børn ud og seks børn ind
der skal tøj til seks børns skind.*

*I snehvide skjorteærmer
se, Niels Hansen fejer gård,
støv og hestepærer sværmer,
solen skinner, det er vår
det er søndag, vi skal knirke
nu med far og mor til kirke,
barnedåb og salmesang
prædiken får vel slut engang.*

*På kvindesiden mor og jeg
og min store søster
blander vore røster,
i degnestolen degnen lytter
og stemmegaflen flittigt nytter
det hænder, at den gamle degn
på første stolestade
tager tonen fra den nye degn,
så bliver der ballade,
når degnen siger amen,
mor lægger bogen sammen.*

*Skolestuen er min skræk
for jeg kan ikke lære,
så tit jeg kan, jeg løber væk,
fra skolebøger svære
nej, lad mig få en rigtig bog
af Hostrup eller Ingemann
og så en stille fredelig krog
som ingen finde kan.*

*Topelius berättelse
jeg læser med besættelse,
at den er svensk gør ingenting
den handler om en lykkering,
den bog som dog står højest i gunst,
den hedder »Nordens Billedkunst«.*

*Min søster Ellen
hun løber som gazellen,
hun flyver som en hvirvelvind
med store skræmte øjne,
på fisketur med storebror
træk kjolen op til livet,
forsigtigt ud til sivet
og ikke sig' et ord.*

*Med træsko på min far går ud,
hver dag at hente posten hjem
han trodser modigt sne og slud,
og Ålegårdens åbne lem.*

*Mit hjerte altid stille står,
hvergang han over spangen går,
for åen er så dyb og sort,
med skum og sprøjt og dunder
rask siv og bobler glider bort,
og brættet er så glat og smalt,
det kunne hænde at han faldt,
man frelses ved et under.*

*De første blomster i engene
som vi til mor kan plukke,
det er de anemoner små,
så hvide og så smukke
men siden myldrer blomster frem,
for Birkebæk er blomsterhjem,
jeg kender alle navnene,
og ved, hvor jeg kan finde dem.*

*På skrænten vokser vibefedt,
og soldug og ranunkel
de vilde blomsters eventyr
i enge, marker, moser myr
i rødt og blåt karfunkel.*

*Jeg læser i en gammel bog,
om urtidens tropiske skove
hvor kæmpebregner og fabeldyr
ligge i mosen og sove,
jeg nikker, og smiler,
det passer godt,*

*jeg kender det ganske nøje
hvor ingen menneskefod har trådt,
i sumpen hvor mosset er blødt og vådt
har kanæen åbnet sit øje,
i egeskoven ved Birkebæk
hvor den vilde porse dufter,
der løber vi nøgne som urtidens børn
der skyder brødrene ulv og bjørn,
i åen vi driver på flåder af siv
går flåden i stykker det gælder vort liv,
fra åben hede det lufter.*

Et par mils vej syd for Herning mødes Høgildgård, Birkebæk og Hareskov plantager ved Hjortsballehøje. Imellem de to kæmpehøje løber den gamle studevej, der fører nordfra mod syd over Arnborg, Sdr. Omme og Hovborg til Ribe.

Hjortsballe høje var fra gammel tid kendt som et mødested for hjorddrengene og alle deres kreaturer. Højene har været synlige milevidt fra alle sider og et skønt hvilested for drengene. Der var både blåbær og sortebær, hvide sandstier og høje slanke enebær.

Efter at Hedeselskabet overtog det blev stedet brugt som festplads. På den vestlige høj er en stor sten med inskription fra Hedeselskabets 25 års jubilæum, på den østlige høj en tilsvarende mindesten fra 50 års jubilæet. Jeg var med og husker tydeligt den store oplevelse. Kong Christian d. X og dronning Alexandrines ranke skikkelser på højen, hvor kongen holdt festtalen.

Når vi havde gæster på Birkebæk kørte vi ofte lange ture, der som regel endte på Hjortsballe høje. Nogle af vore bedste venner var familien Irminger. Man kunne jo ikke forlange nogen særlig stedsans af disse københavnere, men jeg husker tydeligt da vi efter

en sådan tur kørte op foran hoveddøren på Birkebæk og tante Caroline I. udbrød: »Hvem skal vi så besøge«.

Vi levede vel nok mest af landbruget på Birkebæk. Røgteren, der passede køer, kalve og grise, havde sit eget liv på gården. Han boede i røgterkammeret for enden af kostalden. Jeg husker bedst Morten Øvid, der var en del år. Han var gift og havde kone og børn, der boede langt borte. Han havde ikke ret tit fri og gik så lørdag aften med en sæk på ryggen og havde så fri til mandag morgen. Jeg tror, han havde tuberkulose, men det var jo så almindeligt dengang. Han havde et ærligt og godt udtryk i ansigtet. Jeg husker engang jeg blev straffet og fik en lussing for noget, jeg slet ikke havde gjort, jeg kravlede bagefter op i et træ bagved hønsegården og sad og græd. Så kom Morten med træsko på gående under træet. Han havde hørt, jeg græd, for han standsede og sagde: »Hva er Du så kyw a?«. Jeg fortalte ham så hele historien og så sagde han til mig: »Når Du ikke har gjort noget, skal Du slet it vær kyw a et'. Så betyder det ingenting«. Det var som om hele fortvivlsen forsvandt i mit sind, og jeg klatrede ned af træet, og løb glad min vej.

Hos Kjærs på Overgård lige syd for Birkebæk var der altid en hjorddreng om sommeren. Vi blev ofte sendt til købmand Troelsen i Arnborg med en kurv med æg og fik så varer i bytte, men der lå altid et kræmmerhus med brystsukker øverst oppe. Lige meget hvor langt hjorddrengen havde været med sine kreaturer på marken, sørgede han altid for at krydse os på hjem vejen, og vi fik et par muntre timer, hvor han viste os lærkereder og mærkelige sten og alt, hvad der var af mærkelige ting. Han lavede smukke stalde af sten, lyng og mos og vi fik mange lystige galopture efter kreaturerne. Han havde gerne stunthoser og en lille filthat. Da jeg var 16 år, boede jeg et år hjemme og skulle læse med min lillebror, så han kunne komme i 1. mellem i Sorø. Dertil kom præstens datter Ebba. Hun var 7 år og meget artig. Hun sagde en dag til mig: »Skulle vi ikke lære den: »gak nu hen og grav min grav?«. Ellers var undervisningen meget fri. Børnene sad tit på borde som på stole. Min lillebroders bedste legekammerat var

hjorddrengen Niels, der gik med kreaturerne over markerne. De havde et særligt gennemtrængende signal, der kunne høres langt væk. Normalt havde vi 20 minutters frikvarter kl. 10, men en dag mente jeg, at vi var blevet forsinket og kunne ikke nå det pensum, jeg havde tænkt til kl. 12, og så sagde jeg, de fik kun 10 minutter i dag for at vi kunne nå det, vi skulle. Da de 10 minutter var gået kom min lillebror og skubbede Ebba ind ad døren til skolestuen, hvorefter han forsvandt som et lyn. Jeg fløjtede efter ham ud af vinduet, men det hjalp ikke og først efter de fulde 20 minutter dukkede han op. Jeg var forarget og skrev en anmærkning i hans karakterbog, som han skulle vise far om lørdagen. Da jeg lørdag kom ind i stuen, sad far i stolen og kluk lo. I anmærkningen stod skrevet: »Kommer ikke, når jeg fløjter«.

Hjorddrene havde plads fra maj til november. Det kunne være nogle kolde lange dage ind imellem. Kjærs var altid god mod deres hjorddrenge. Om vinteren boede drengene hjemme og passede skolen. Jeg husker en gang, da jeg var 13-14 år og var gået til Arnborg for at hente varer. Jeg var kommet lidt sent af sted og det blev helt mørkt på hjemvejen. Der var umådeligt ensomt. Pludselig dukker en høj mand op tæt foran mig. Jeg blev lidt forskrækket, men opdagede, at det var Chr. Kjær, manden på Overgård. Han plejede at være meget stille og tavs, men nu hilste han mig venligt med mit fulde navn og spurgte, om jeg ville se noget, hvorefter han knappede sin tykke vams op og viste, at han bar på 2 små nyfødte lam. Deres øjne glimtede i lyset fra hans fyrtøj og Kjærs ansigt lyste som en sol. Han fortalte, at han for flere timer siden havde opdaget, at et drægtigt får var blevet borte. Han tog et stykke reb og fyrtøj med og gik ud for at lede efter fåret. Han gik i timevis og mørket faldt på. Til sidst gik han langs Søndervænget og kom ned til åen, og på skrænten hørte han en sagte brægen. På en ret lun plads fandt han fåret med de to små lam, bandt fåret til et træ og skråede op over skrænten med lammene lunt anbragt. Og nu var han på vej hjem for at hente et køretøj til fåret. Så sagde han farvel

og gik lykkelig hjemad. Jeg kunne ikke lade være med at tænke på historien om manden, der havde 100 får og mistede et, og da han fandt det, var mere glad for det ene end for de 99 andre. Jeg havde selv set det, og så havde han endda fået 2 lam i tilgift.

Skoleforholdene på Birkebæk var meget vanskelige. Skolen lå en halv mil borte, og den lille klasse gik to dage om vinteren, og fire dage om sommeren, så far og mor måtte holde privatlærerinde til os. Når drengene var elleve år, blev de sendt på Sorø Akademi, det var langt bort at sende de små fyre, de kom kun hjem juleferie, sommerferie og påske. Det var jo en stor glæde, at få dem hjem, men det var alligevel svært, at de skulle sendes så langt bort. Far har senere sagt til mig, det var svært, at vi skulle sende drengene så langt bort, det var ligesom mor og jeg mistede indflydelsen, vi kom ikke rigtigt med til at præge dem. Det havde været bedre, at beholde dem hjemme, det kunne ikke lade sig gøre, to af dem blev studenter, og tog til København for at studere, da de var færdige med det, kom de ud i deres arbejde og blev gift. Den eneste der vendte tidligt tilbage, var Henrik, han blev kun 16-17 år og ville lære landvæsen. Han kom på landbrugsskole i Studsgård, hver søndag gik han hjem gennem skoven. Han gik den lange vej fra Studsgård til Birkebæk, det var flere mil, jeg gik ham gerne imøde, og når jeg så ham langt borte på skovvejen, dengang var træerne ikke så høje, man kunne se over dem, så satte jeg mig ned i grøftkanten, så satte han sig også ned. Jeg ville, han skulle hen til mig, han blev siddende til jeg rejste mig, så gik vi hinanden imøde, det gentog sig hver søndag, det havde vi meget fornøjelse af.

Da vi var små, kom vi meget lidt ud at rejse, og der var langt til alle samfærdselsmidler, jeg husker engang en sagde til Henrik, »har du rejst med toget«, han svarede, »nej, men engang jeg kørte med slagterens vogn, så jeg røgen«. Da han var 23-24 år, blev han gift, og overtog bestyrelsen af Myremalmselskabet, han ledede beplantningen og opdyrkningen af 1400 tdr. land hede, og gravede myremalm op af åer og bække. Denne blev solgt til gasværkerne. Det var nok et

strengt liv, de boede på en lille gård i Ilskov, det lykkedes dog at give de fleste børn en god uddannelse, jeg husker Karupfladen, før vejen mellem Viborg og Herning var færdig, man så en række hjulspor i lyngen ved siden af hinanden. Min far kørte to gange om ugen fra Herning til Viborg med den nye bane, engang de holdt på en lille station, så man langt ude, en mand komme løbende, og da han nåede stationen, sagde han forpustet, »a ska it med«.

Til Henriks 70 års fødselsdag sendte søster Ellen medfølgende digt fra Brasilien.

*Heden den var så ene,
den var så uendelig stor
vindene pisket' i lyngen
urhanen skogred' om gård,
rød var lyngen i heden,
solen skinned' derpå
alle små spindelvæv skinned'
tidligt i morgenen blå
ung dreng gik ud i heden,
spaden han satte i sand
skoven fulgte i furen,
Drengen var bleven til mand.*

*Ensom ej længer er heden,
livet har gået sin gang,
når blot man udfører en gerning
bli'r livsdagen aldrig så lang.*

Jeg vil fortælle lidt om andre mennesker, der var knyttet til Birkebæk. Vestpå boede skovrider Nielsen i Hareskov, det var gode venner, og der kørte vi tit over på besøg, de havde 6 børn ligesom vi på Birkebæk. Skovrider Nielsen og fru Nielsen kom fra Fyn, de

skabte sådant et lille stykke Fyn derude på heden. De dyrkede sellerier og andre urter, som vi ikke rigtig havde på Birkebæk, der var nemlig et lille stykke fint muldjord i deres have, og der kunne de få det til at gro, det var sådan et lille stykke Fyn, og så var der det morsomme ved skovrider Nielsen, at han kom til Hareskov med en violin, og lærte alle sine 6 børn at spille violin og klaver. De spillede Bach, Mozart, Lumbye, Kulau, de gamle klasikere, og det var det første og eneste sted, vi hørte virkelig musik. De havde en lille rød plydsdagligstue, og jeg glædede mig til at komme derover, og sidde der og lytte til det eventyr, som musikken var.

Så var der vore forstkandidater, den første jeg kan huske hed Hornemann, det var en høj flot mand, fuld af løjer og liv, jeg var kun en lille pige, men jeg beundrede ham meget. Så kom forstkandidat Heineth, det første han gjorde var, at forlove sig med vor søde kusine Agnethe, og de fik et dejligt hjem i Granhuset, hvor vi tilbragte mange lykkelige timer, og var glade for at komme.

Så var der eleverne, dem havde vi også fornøjelse af, vi cyklede ture med dem og sådan noget, men vi kom for tidligt hjemmefra, pigerne kom på Langs skole i Silkeborg når vi var 14 år, det var nærmest i ferierne, og der var altid fuldt af brødre og studenter. Der kom Jens Stubbe Teglbjerg, Arup og Christian Frich, de var venner, blev ved med at komme hvert år, de gik ned til åen og fiskede, der tilbragte de megen tid, de var meget stolte, når de kunne lægge en gedde på køkkenbordet, så havde de rigtignok bidraget til husholdningen.

Jeg vil nu fortælle lidt om vore folk, Niels Hansen, det var forkarlen, han havde vi megen respekt for, han var der i mange år, når han holdt for døren med hestene trip trap, pisen i hånden, så var det rigtignok om at stå parat med overtøjet på, Niels Hansen måtte ikke vente et minut.

Jeg husker engang kammerherre Lytticau var på besøg, han sad med far og et par herrer i dagligstuen, de skulle ud at køre, og jeg kom ind fra gangen, og meldte, »vognen holder for døren«, der var

ikke een der flyttede sig, kammerherre Lytticau lod Niels Hansen vente et kvarter, jeg var imponeret, far lod aldrig Niels Hanen vente.

Så var der vores gamle pige Signe, hun havde jo ikke altid været gammel, hun kom som ung med en lille dreng Ernst til Birkebæk, blev der hele sit liv, hun byggede et lille hus på den anden side af bakken, Signes hus kaldte vi det, det var et lille firkantet hus med to stuer, et lille køkken og et lille rum til geden. Tørv havde hun også somme tider i det lille rum, men det var et hjem, vi elskede at komme derover, da Signe havde bygget det, viste det sig, det havde kostet 200 kr. med grund og det hele, ja, grunden byggede hun på naboens jord, og folk kørte for hende og hjalp hende, huset stod hende i 200 kr., det var et godt lille hus. Signe gjorde udearbejde, hun malkede kl. 5 om morgenen, hun bryggede, hun bagte. Signe vaskede for eleverne og skyllede tøj i bækken, den kaldte vi Signes bæk. Signe havde kloge milde øjne, og hun havde altid et godt råd, vi kunne gå til hende, og være sikre på at blive hjulpet og blive rådet. Hun kunne så mange gamle morsomme ordsprog, og dem sagde hun i rette øjeblik. Signe arbejdede hele sit liv, sønnen blev uddannet, kom først på højskole så på seminarium, og lærte det hele, og hun oplevede at se ham som førstelærer på Arnborg skole, og så sagde læreren, at nu skulle hans mor ikke længere arbejde og ikke slide mere, nu skulle hun have fri, sidde hjemme ved sin spinderok og spinde, karte og strikke og have det rart, og så sad Signe inde i tre dage, så kunne hun ikke holde det ud mere. Far kom ridende over på marken og forbi kartoflerne, og så lå Signe der og tog kartofler op, henrykt og glad, så sagde far, »nå Signe, er De nu kommet ud igen«, »ja, hvor verden er skøn i dag, anderledes end i fredags«, de tre dage var for hende en lidelse. Signe holdt meget af dyrene, hun var så god ved dyr, og så var det hendes lod at slagte høns, ænder, gæs og lam, de dage hvor der skulle slagtes, var Signe alvorlig og nedbøjet, men det var hendes lod, og hun gjorde det.

Med to års mellemrum fik Signe et gruppebillede af eleverne in-

den de rejste. De var ofte iklædt soldateruniform, billedet var taget hos fotograf Jørgensen i Herning, og baggrunden meget fantasifuld med palmetræer. Far og mor havde et album med de samme billeder liggende i dagligstuen på Birkebæk.

Så var der vore naboer på den store gård, Overgård, en stor gammel hedegård, hvor familien Kjær boede, Hanne Kjær var en prægtig gårdmandskone, hun gik altid med et sort tørklæde med røde roser om hovedet, hun holdt ikke hund, men gæs, hun sagde altid, »a gassi skal nok fortælle mig når der kommer fremmede, a ska' it ha' gårdhund«. Manden hed Kresten Kjær, han blev også kaldt »Kren Kjær hans kones mand«, han var en høj stille mand, han kunne binde, jeg har set ham komme gående over heden, bindende på en lang hvid hose. Maren og Kjær gik i landsbyskolen, de kom tit over og legede hos os, mor spurgte Maren, »nå, hvordan går det så med regning«, »a ve'd it for mens hun gør'et«, sagde Maren.

Vi legede sammen, vi dansede sammen, vi dansede meget tur-dans, det var især den, een gang men aldrig mer' for det var dig jeg havde kær, den kunne der lægges meget i. Maren og Kjær kunne ikke lide vi var for moderne. Da jeg blev voksen, var jeg engang ude at rejse, da så jeg på Fredericia banegård, nogle engelske damer med kortklippet hår, og det syntes jeg var storartet, og hurtigt klippede jeg håret af, så kom jeg hjem, og gik over Kjærs mark, skulle til Arnborg, og nede i dalen mødte jeg Kjær, han så ikke på mig, han hilste mig ikke, han gik lige forbi, og idet han var ud for mig sagde han, »håret er kvindens største pryde«. På den anden side åen boede familien Toksvig, det var også vore gode venner, der kom særligt vore brødre og legede, men der var tuberkulose, og det var egentlig så sørgeligt, for der var megen tuberkulose rundt på gårdene, og hygiejne og smittefare kendte man ikke meget til, det var i virkeligheden farligt. Dengang havde man unge piger i huset, de kom, og de fik ingen penge for det, men de var der, og de gjorde lamper i stand, det var meget betroet arbejde, der stod over 20 lamper der hver dag skulle pudses og ordnes, og de skænkede kaffe,

var glade og søde, og dem var vi altid venner med, jeg kan fortælle om een, som vi holdt allermost af, det blev venskab for hele livet, hun hed Tulle, jeg vil lige sige et digt om Tulle, hun var fra Salling.

*Pigerne i Sallingland
har ti fingre på hver hand
fem ogtyve på hænder og fødder,
sådan er de skabte hver.*

*Pigerne i Sallingland
har ranke rygge og stærke viljer,
de er røde som roser og hvide som liljer.*

*I tankerne går vi tilbage,
til ungdommens svundne dage.
Fru Dalgas søgte ung pige i huset,
så kom du Tulle, og tog os med storm,
med lyserøde sløjfer og bukler i håret
med stivede skørter og farve og form.*

*Humøret på Birkebæk tog til at stige,
hvem kunne stå for den Sallingbopige
ja, Lundholm og Birkebæk lyser i minderne,
der blev kæmpet og arbejdet, ved vi jo nok,
men arbejdet blev til en leg med veninderne, og
kampen blev glæde i ungdommens flok
hele verden smilede til os
og hviskede, sejren er givet
så pakked' vi kufferten, glatted'
kjolen og styrted' os ud i livet*

*og livet tog os op i en vild karussel,
snart for vi til himmerig,
og snart til held.*

*En fløj mod syden,
og brændte sig på solen,
men ingen tabte modet
og alle glatted' kjolen,
med ranke rygge og stærke viljer,
røde som roser hvide som liljer.*

Da jeg var 16 år, kom en sommerdag, en dansk-amerikaner, redaktør P. G. Toksvig til Birkebæk, han fortalte, at han som dreng havde været hjorddreng hos Niels Birkebæk, der solgte sin gård til Hedeselskabet i 1874, han var en søstersøn af Hanne Kjær på Overgård, og nu ville han gerne se, om han kunne se noget fra den tid, han tjente på den gamle hedegård Birkebæk. Min far bad mig gå rundt med Toksvig, og det gjorde vi grundigt. Det gamle Birkebæk var revet ned, og en ny gård med lange længer et langt stuehus og et hus til fire forsteelever, alt af røde mursten og med tjærede træspåner. Midt i gården var et lille vandbassin, der altid var køligt, og med en cementrand man kunne sidde på. Det smukkeste var de høje popler, der ragede op over alle tage.

Vi begyndte turen ved en sydgavl, der vendte mod stuehuset, her voksede en blårød rose, en af dem der kaldes hybrider og en kaprifolium. Toksvig sagde, at han kendte den rose, den var fra en svunden tid, så gik vi fra rum til rum, og kom igennem den mørke kølige lade til kostalden, herfra til højre røgterkammeret med direkte indgang fra stalden, i virkeligheden lavet af et par båse, derfra ind i hestestalden med de to gule russere, der blev brugt til køreheste, og fire jyske heste der pløjede heden, hver havde en karl til at passe dem, fra hestestalden ind i karlekammeret med et stort vindue og en enkelt - og en dobbeltseng, her fandt Toksvig en grå og rødtribet olmerdunsdyne, den kendte han fra den gamle tid. Bag karlekammeret var selekammeret, og det hele duftede af heste og seletøj, i hestestalden var der et rum til får og hønsehus, hvor jeg i flere år passede hønsene. Det interesserede mig, men jeg var bange for at komme der i mørkningen, da rotterne dansede rundt på vægtremmerne. Fra svinegangen førte en dør ud i det fri, til højre lå møddingen, og lige overfor et gammelt spændhus, oprindeligt et fårehus med tag af lyngklynger helt ned til jorden og indgang i gavlen.

Det hus kendte Toksvig, det var fra Niels Birkebæks tid. Toksvig fortalte mig om da han var hjorddreng her, om Niels Birkekæk havde han kun godt at sige, i stuen var der en bornholmer, Niels

Birkebæk sagde, at drengen godt måtte låne bøgerne, når han havde stunder, han stod op ved femtiden, og måtte ud med alle køerne, efter davren, han skulle passe på, at køerne gik i agrene, der var rug, havre, kartofler og boghvede.

Drengen dresserede køerne, og lærte dem ved høje råb, at gå udenom markerne. Da Niels Birkebæk en dag kom ud og så hjord-drengen ligge på en knold og dirigere køerne, med en bog i hånden, udenom sæden med høje råb, vakttes hans interesse yderligere for drengen.

Efter konfirmationen da Toksvig skulle rejse, åbnede Niels Birkebæk bornholmeren, og tog en sparekassebog frem.

Det endte med at drengen kom på en skole, og fik uddannelse, senere kom han til Nykøbing Avisen, derfra tog han til Amerika, og der blev han redaktør af den danske avis i U.S.A. Igennem radioen hører jeg ofte hans barndoms stemme.

Til fars og mors guldbryllup på Høllund Søgård blev der sunget medfølgende sang.

*Der klinger en tone fra barndommens land
og Birkebæks tjærede tag
poplerne sitrer i solhedens brand
og ser mod den gryende dag,
storkefar knebrer på skorstenens rand
hver aften når solen går ned,
han ved jo besked når timerne gled
kan knebred »godnat« over land.*

*Så lå jeg i vinved' i gavlen mod øst
og stirred' i tasmørket ind,
fårene bræged', som søgte de trøst,
og natvinden svaled' min kind,
frøerne kvækked' i moser og kær,
og langt borte lyste en ild,
så drømte jeg vel, mens a ild hun tog sel'
og verden var fjern og dog nær.*

*I Birkebæk have var blomster og børn,
og blinkende bækkene gled,
engene kranses af roser og tjørn,
og bordet var altid bered',
gæster fra hele den mægtige jord
kom støved' ind af vor dør,
de slog sig til ro*

*en stund eller to,
så gled de, og alt var som før.*

*I birkebæk have kom egnen til fest,
og Dannebrog vajede' mod sky,
vi hilsede' vel aldrig en kærere gæst
for så var det sommer i by,
ungdommen flokkes i leg og i sang,
- hverdagens møje var brudt,
når mørket faldt på,
gik legen i stå,
vi råbte et hurra til slut.*

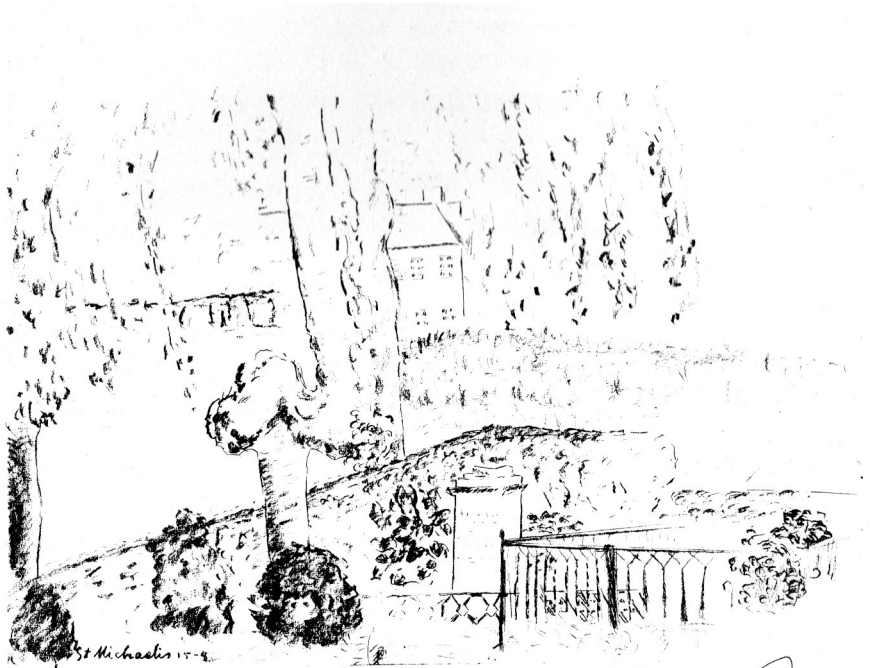
*Se, her har de virket min far og min mor,
og aldrig tilbage de veg,
de vristede livet af karigste jord,
og livet var kamp og leg,
de trådte et spor i den fattige egn,
og skoven skød frem og gav læ
tusinde hjem
de fulgte dem frem,
de står som et levende hegn.*

I 1955 kom Ellen hjem efter 35 års fravær, vi boede sammen på Høllund Søgård, og besøgte herfra Birkebæk og de gamle steder.

*Nye tider, nye mænd
nye stemmer kalder,
agermarken plantes til,
de lange længer falder,
popleerne sitred' for sidste gang,
og storken fløj langt af led
men granerne grønnes og gror,
ja, granerne grønnes og gror.*

1972.

*Jeg kom der igen da jeg var firs,
ville se det elskede sted,
der måtte vel dog være noget
jeg kunne standse ved,
en blårød rose op af en mur,
en sribet dyne, et gammelt skur,
der var kun en vej uden mål og med,
en stump af et havedige,
og birk og røn og el og eg
voksed, stolt i mit barndomsrige,
jeg hørte et ord, som i hjertet sved, -
forkrænkelighed,
men granerne grønnes og gror,
ja, granerne grønnes og gror.*

St. Michaelis 17-9

Marie Reck

Dalgasgraven på Michaeliskirkegården i Slesvig med Ansgarskolen (den danske skole) i baggrunden, tegnet af fru Marie Reck.

»I skal ikke blive glemt«

Efter det store genforeningsmøde på Dybbøl mødtes kong Christian ved den nye grænse med de danske, der ikke kom med; her lød ordene »I skal ikke blive glemt«.

Da opfordringen kom om at tage imod de slesvigske børn og give dem en dansk sommerferie, blev Poul og jeg straks enige om, at her kunne vi være med.

Bortset fra besættelsesårene havde vi et feriebarndom fra Slesvig i Enemærket til 1948.

Den første transport var med en damper fra Korsør. Den hentede børnene i Flensborg. Generalinde Ramsing ledede transporten, Poul var med og fortalte om den spændende tur, jeg havde forbindelse med værterne på Høng-Tølløse linien og tog imod børnene.

Et af de første børn vi fik, var Grethe Lassen, datter af Frida og Peter Lassen, der var formand for den danske forening i Gottorp amt. Grethe Lassens broder Detlev boede på gården Lykkebjerg nord for Ruds Vedby. Hver søndag besøgte han os i Enemærket og Poul satte ham ved et bord med skrivebly og sagde »skriv så hjem til far og mor«. Ellers kunne de lege, som de ville. Vi holdt af Grethe, der var en lille personlighed. Efter genforeningen blev kaffeborde det festlige samlingspunkt. Grethe var lidt spinkel og sart, og jeg sagde til hende, at hun måtte drikke halv kaffe og halv fløde, men så blev Grethe vred og svarede »så vil jeg spise i køkkenet sammen med karlen«.

Der kom en del feriebarndom fra omegnen og besøgte dem - på lånte cykler. De legede i skoven og satte cyklerne ved et træ. En dag hørte jeg en dreng sige til en anden »hvor tør du sætte cyklen der, den kan jo blive stjålet«. Den anden dreng svarede »husk på vi er i Danmark«.

Een gang om sommeren indbød vi de slesvigske børn fra omeg-

nen med deres værter til skovtur i Enemærket. De fik kaffe, saftvand og kringle i haven. Et par gange var Thorkild Gravlund med og talte med de voksne efter kaffebordet, præsten i Sæby talte en anden gang, ellers fortalte Poul Slesvigs historie. Mit første besøg i Struckstrup. Jeg kom på cykel fra Askov og havde aftale med Poul om at mødes med ham i Flensborg. Ved den første kirkegård efter Kruså-grænsen, gik jeg ind for at se kirken og lagde da mærke til, at alle gravskrifterne var på dansk. Resten af turen gik jeg ind på hver eneste kirkegård, jeg kom forbi, og konstaterede at sognet var dansk. Fra Flensborg kørte vi så hen ad de lange smalle veje med de høje tætte hegn til Struckstrup. På gården boede foruden Frida og Peter Lassen og deres fire børn Midde, Detlev, Gertrud og Grethe, Oma og Oppa, onkel Georg og lille Oma. Fra en stor gang med gamle skabe og kister kunne man til højre gå ind i aftægtslejligheden, gik man ligefrem, ind i en stor havestue, der blev brugt ved festlige og højtidelige lejligheder, til venstre ind i opholdsstuen med spisebord og skrivebord, hvor det hele foregik. Børnene viste mig med glæde deres herligheder, et lysthus i haven var det bedste af det hele.

Henrik Lassen »Oppa« fulgte os til den gamle kirke, der lå tæt ved gården. Vi sad i tårnet og hørte på Oppas historier.

Kirken havde tilhørt en stor gård, klokkeren sad i tårnet og ventede på at kareten fra herregården skulle vise sig, før han måtte begynde at ringe, han fortalte det hele på et gammelt sønderjydsk sprog, som blev talt her for et par hundrede år siden.

Grænseforeningen overtog ferierejserne og efterhånden som de nye skoler blev bygget, voksede bevægelsen over hele landet.

Jeg var med til tre skoleindvielser, Borgerskolen i Flensborg syd for fjorden, skolen i Isted og en lille skole i Struckstrup.

Det var en oplevelse at høre de gamle danske sange sunget på stedet.

I 1937 havde Christian den tiende 25 års regeringsjubilæum. Redaktør Jessen fra Flensborg avis og Peter Lassen modtog indbydelse til festen. Indbydelsen lød på audiens på Amalienborg på festdagen,

illumination om aftenen og dagen efter soupe på Christiansborg slot, påklædning festdragt »ja hvad er festdragt«, det er det bedste, man har, og så rejste Peter Lassen iført lang sort frakke, snævre sorte benklæder og høj sort hat. Han fulgtes med redaktør Jessen, og da de kom til København, tog de ind på Missionhotellet i Løngangsstræde, der er værten sydslesviger og der holder sydslesvigerne til. Værten fulgte Peter Lassen op på hans værelse og så indbydelsen fra kongen. »Den går ikke« sagde han. »Festdragt er kjole«. »Hvor fås en sådan«. »Den fås hos skræddermester Sørensen til leje, og det ordner jeg«. Men da skjolen kom, viste det sig, at det løse kravebryst og manchetterne slet ikke passede, så der blev hentet en hvid skjorte.

Næste dag kørte Peter Lassen og redaktør Jessen til Amalienborg om formiddagen. Det var den 92. audiens. Peter Lassen skulle overbringe en hilsen fra den danske forening i Gottorp amt og fra Sct. Knuds Gildet i Flensborg. »Så vidt jeg husker, holdt Frederik den syvende meget af Sct. Knuds Gildet«, sagde kongen »Og så vidt jeg husker, døde han af det«.

Ved en senere lejlighed kørte jeg med kabinetssekretær, kammerherre S. P. M. Hanssen fra København til Gunderslevholm, og jeg fortalte kammerherren om denne audiens. »Jeg«, sagde kammerherren »var til stede ved audiensen og havde i forvejen sat mig ind i Sct. Knuds Gildets historie, og jeg kan bevidne, hvad de fortalte, er rigtigt«.

Om aftenen var der jo illumination, men Peter Lassen ville ikke med, da han led af astma og var bange for at komme i trængsel. Han spiste så middag på Hovedbanegården og ville derefter gå ad Vesterbrogade til sit hotel, men da han kom ud, kom han i stor trængsel på Vesterbrogade og blev af masserne ført til Muslingeskallen på Rådhuspladsen, hvor han måtte blive stående til midnat. Næste dag skulle han til Christiansborg slot til soupe. »Ja, hvad er soupe«. »Man står op og får noget på en tallerken«. Så gik Lassen på besøg hos sine venner og tog middagen hos dem. Han gik i god tid til slottet og fandt en plads op ad et panel, hvor han kunne overse det hele og ikke

risikerede at komme i trængsel. Da salen var fuld, kom de kongelige med deres ledsagere. Dronningen gik sammen med kronprinsessen, men lige ud for Peter Lassen standsede dronning Alexandrine og spurgte ham ud om det slesvigske spørgsmål og han måtte give et omhyggeligt svar. Kronprinsessen stod og lyttede.

Bagefter kom to officerer, de skænkede champagne, een tog ham under armen og de fik en god samtale. Dagen efter rejste Peter Lassen til Enemærket, hvor Gertrud boede. Peter Lassen fortalte det hele, som jeg har gengivet det. Han var godt tilfreds, han havde fået et kongeord og en samtale med dronningen. Jeg spurgte Peter Lassen »Hvad fik I så at spise«? »Åh sådan lidt sammenkogte kartofler«. Mens Gertrud boede i Enemærket kom besked til os, at Peter Lassen var død. Næste morgen kørte Poul Gertrud til toget i Slagelse. Gertrud rejste til Struckstrup og blev hjemme under hele krigen.

Detlev var i militærtjeneste og måtte gøre hele krigen med, han havde fået uddannelse som mekaniker og var med i Rusland og kom over Frankrig hjem til Struckstrup, hvor alle søstre opholdt sig under krigen. Grete passede hestene og Gertrud aflyttede den forbudte radio. De havde tre russiske krigsfanger til hjælp i landbruget.

I slutningen af maj, efter befrielsen, besøgte Detlev og Midde os i Enemærket. Vi hørte lidt om de vanskelige år »Det gjaldt jo liv og død« sagde Midde. Detlev havde overtaget gården. Midde og Grethe vendte tilbage til børnehaverne.

1948 døde Poul Reck og jeg tog til Brasilien for at besøge søster Ellen. Jeg skulle bo om sommeren på Høllund Søgård og skrev til Ringkøbing amts leder af Det Slesvigske Børnearbejde, og bad ham sørge for, at jeg fik en dreng til H.S. i ferien. Det morede ham meget at få en bestilling fra Brasilien på et ferie barn. Vi fik en dejlig dreng og havde ham på besøg i flere år og jeg fortsatte med at hente og bringe børnene.

Jeg fik en lille lejlighed i Hillerød. En af vanskelighederne ved disse rejser i Frederiksborg amt var, at børnene skulle ud i København og fortsætte med 5 forskellige banelinier. Vi startede med

særtog fra Flensborg kl. 6 morgen. Hvert barn havde en plakat med navn og adresse på brystet. Vi begyndte straks med at sammenligne plakaterne med vore lister og hvert barn fik en kulørt sløjfe med sikkerhedsnål på skulderen. Herpå kunne de se, hvilken banelinie de skulle med fra København. Der skete jo altid et og andet undervejs. Een gang kom jeg på motorcykel fra H.S. til Kolding på vejen til Flensborg. Det var ikke længe efter befrielsen. Jeg tænkte »Blot jeg kunne købe noget at traktere med«, men der skal meget til, til 85 børn. I Kolding gik jeg ind i et stort konditori i nærheden af stationen. Jeg gik først ind på toilettet, der lå en tegnebog stop fuld af hundredekronesedler. Jeg tog den og fik fat i en ung pige og bad hende gå med mig op på kontoret og bevidne, at jeg havde fundet pengene på toilettet. Jeg sagde på kontoret, at jeg måtte bede dem tage pengene, da jeg ikke havde tid til at gå til politiet, og gik så ned i cafeen. Da jeg sad ved kaffen, så jeg kontordamen komme med en forvirret meget smuk ung dame med flagrende hår. De kom lige hen til mig og den unge dame sagde »jeg skulle i banken med penge for min mand og efterlod tegnebogen på toilettet, hvad skal jeg dog gøre, hvad skal jeg give Dem«? Jeg sagde »Jeg skal til Flensborg for at hente slesvigske ferieborn. De må gå i udsalget og købe chokoladekringler og godter til 85 børn«. Hun kom tilbage med 3 store æsker. På vejen til stationen købte jeg fire store strikkepinde og da vi næste dag nåede Fyn, hjalp ledsagerne mig med at sætte chokoladekringlerne på pindene og vi gik rundt på gangene og råbte »kringler, kringler, hvem vil købe kringler, de koster ingenting«.

Jeg oplevede i Hjort-Lorenzens børnehave i Slesvig at se Midde Lassen at tage imod børnene efter sommerferien. Jeg glemmer aldrig den glæde og tryghed, der lyste ud af alle ansigter. Midde talte anglerplat. Om aftenen var jeg til sammenkomst med familien på skolen. Da jeg hørte Midde tale anglerplat til Detlevs lille datter på et par år, spurgte jeg hende, hvorfor hun ikke talte dansk. »Du må jo huske på, hun er så lille«.

Der er den dag i dag en manepæl på Vedbygård.

Hvad er overtro?

VEDBYGÅRD har 600 års historie. Pastoren skrev historien om Vedbygård efter at bispinde MADSEN var død, i 1917. Jeg blev gift med godsforvalter POUL RECK 1913 og vi boede i skovriderboligen ude ved skoven.

Min mand arbejdede for Vedbygård fra 1913 til 1948. De sidste 12 år boede jeg på Vedbygård. Somme tider har folk spurgt mig: Er der spøgelser på Vedbygård?« I sydfløjen er der tre gæsteværelser. Det længst mod øst hedder »det gule værelse« så kommer »det grå«, skilt med en favnetyk ydermur fra »jagtværelset«, hvor jeg boede. Om »det gule værelse« fortælles det, at her boede Kingo i de tre år han var huslærer på Vedbygård. Her skrev han »Sæbygårds koklage«. Da jeg kom til gården, var der brede hvidskurede bjælkegulve i alle tre værelser og dybe vinduesniecher mod syd og gamle smukke kakkelovne med metalplader på. Der var en dobbeltdør mellem »det gule værelse« og »det grå«. Om det »grå værelse« fortælles, at her har to riddere kæmpet, og i klart måneskin skal man kunne se ridderne kæmpe. Der var en meget stor blodplet på gulvet, den var brungrå af ælde, og ingen skuren eller skrubben kunne få den fjernet. Jeg har selv set den. Nu dækkes gulvet af linoleum.

Frk. Marie Baagøe, kusine til bispinde Madsen, fortalte mig, at hun en måneskinsnat havde set nogle figurer bevæge sig, men mente det var genskin fra månen gennem nogle store træer på modsat side af voldgraven.

Der har altid været en mærkelig lugt i det »grå værelse«. I særdeleshed, når der ingen boede. Hverken rengøring, maling eller nye tapeter kunne fjerne denne lugt. Jeg talte aldrig med gæsterne om sådan noget, for ikke at gøre dem nervøse. Jeg husker engang, jeg kom med nye gæster ind i det rene værelse, og da vi lukkede døren, slog lugten mig i møde. En af gæsterne sagde da: »Hvad er det her

lugter af«. - Jeg lo og sagde: »Spøgelse«. På et eller andet tidspunkt i fortiden har Vedbygård været plaget af spøgelse og genfærd. Der blev da sendt bud efter præsten, og man bad ham mane det onde i jorden. Der er den dag i dag en manepæl på Vedbygård. En egepæl, der skal lige så langt ned i jorden om over jorden. Sådanne pæle vil jo med års mellemrum rådne op, for at få ejerne til at forny dem, er der knyttet den overtro til pælen, at hvis den ikke blev fornyet ville Vedbygård brænde. Pælen står der den dag i dag, i det nord vestlige hjørne af stien der følger rundt om voldgraven.

1925 blev rekonvalescenthjemmet overtaget af Diakonissestiftelsen. Her kom en forstanderinde, om hed søster Olga. Pælen rådne, og godsforvalteren lod lave en ny egetræspæl, der blev lagt på vores loft. Men søster Olga sagde, »at de ville ikke støt overtroen«, og pælen skulle ikke rejses. Kort tid efter kom der ildebrand, der dog blev slukket. Een til, og den tredie, så sagde søster Olga: »Rejs pælen«.

Tre km. syd for Vedbygård ad Sorø - landevejen, hvorfra der går en sidevej til Konradineslyst, står et egetræskors på stendiget ud mod landevejen. I svundne tider ejede Vedbygård Konradineslyst og Nørager. Der fortælles, at en jomfru fra Vedbygård ville gå i kirke i Skellebjerg. Hun gik med sin lille hund, og blev på det sted, hvor nu korset står, overfaldet af en bandit og myrdet. Da folk fra Vedbygård ledte efter hende, stod hunden og gravede i mosen ovre på den anden side af vejen, og der fandt de hendes lig. De fandt også stedet, hvor mordet havde fundet sted, og ved hjælp af hunden også morderen, der blev halshugget. Senere skete der det, at kørende og ridende folk ikke kunne komme forbi stedet, da hestene stejlede, men menneskene så ikke noget. For at skaffe fred blev der på stedet rejst et egetræskors, hvortil den overtro blev knyttet, at hvis det ikke blev fornyet, ville Vedbygård brænde.

1935 trængte korset til fornyelse. Skovrideren var skovrider på begge godser. Han gik op til grev Ernst Moltke på Nørager og spurgte greven, om han ville have noget imod at Vedbygård for

nyede korset, da sagnet jo var knyttet til Vedbygård. Grev Moltke bifaldt det, og skovrideren lod lave et nyt kors magen til det gamle. Han kørte en morgen tidlig med korset og to skovarbejdere til stedet. De gravede det gamle kors op, mens skovrideren stod og holdt ved det ny, og der blev snittet en splint af det gamle kors og boret ind i det ny. Korset er imidlertid blevet fornyet af en ny ejer.

I 20'erne, da Grethe Lassen kom som feriebarnd på Enemærket, blev Poul og jeg indbudt til krondiamantbryllup hos de gamle i Strukstrup. Det var ikke til at stå for, vi havde fået en lille topersoners Wandere-bil, og Poul havde ordnet turen, så vi skulle køre kl. fem om morgenen til Fåborg, og derfra over Als til Flensborg, hvor han bestilte plads på hotel »Flensborg«. Vi kunne være der kl. to, og klæde os om til festen og køre til festen i ro og fred, jeg pakkede kufferten dagen før.

Om natten drømte jeg, at Poul var kørt uden at tage mig med, jeg blev så vred, at jeg vågnede, og der lå han nok så fredelig og sov ved siden af mig. Jeg lagde mig straks til at sove igen, og drømte så den samme drøm een gang til. Jeg vågnede og sagde, »hvor kunne du nænne det«. Jeg fortalte ham historien, og vi lagde os til at sove igen, hvorefter jeg drømte nøjagtig den samme drøm tredie gang, og vækkede ham, det var jo også tid at stå op, jeg var blevet helt underlig og sagde, »jeg skal jo ikke med«, selvfølgelig ville jeg med, jeg troede da ikke på sådan noget over tro. Vi klædte os på, og kørte til den aftalte tid. Poul havde som sædvanligt sportsdragt på med pludsfor og langskafte strømper. Da vi havde kørt et par mil sagde han, »du huskede vel at lægge mine ben klæder i kufferten«, jeg blev klar over, at jeg havde glemmt det, det var jo ikke så godt med pludsfor til en smoking, men der var ikke noget at gøre. Vi kørte til Fåborg med bilen og ind på færgen, fik en kop kaffe, og gik så op på dækket. Færgen rullede ubehageligt, så sagde Poul, »Jeg går lige ned til bilen efter et tæppe til dig«. Jeg stod op ad rælingen og småfrøs. Et par skridt derfra så jeg en bænk, og tænkte, du kan gå hen og sætte dig, der kan vi være.

Så, så og hørte jeg ikke mere, før jeg kom til bevidsthed i bilen på vejen til Flensborg. Vi kørte straks til hotel »Flensborg«, hvor jeg gik i seng. Poul sagde, »du kan få en hvile på tre timer, så kommer jeg og henter dig, og du kan endda nå at komme med«. Tre timer efter kom han, og vækkede mig, men jeg sagde, »det er udelukket, mor dig godt«. Han kom tilbage ved midnatstid, og fandt mig i dyb søvn. Vi sov til langt op ad dagen, da han vækkede mig, for at vi kunne køre hjem.

Festen var gået fint, Poul havde haft en bog med under den ene arm til Oppa, og et sjal over den anden til Oma. Jeg gik straks i seng, og vi fik fat i vore læge, der sagde jeg skulle blive liggende i otte dage.

Under besættelsen mistede vi kontakten med de sydslesvigske børn og med min kære søster Ellen i Brazil. I december 1944 modtog jeg et brev fra søster Ellen gennem røde kors over Sverige. Der stod i det, at jeg skulle tage til København og opsøge en dame, navn og adresse var tydelig, Dalgas Boulevard. Jeg havde imidlertid opbevaret søster Ellens danske penge, nogle tusinde kroner, som vi ikke kunne skaffe hende. De penge kunne jeg give til omtalte dame, hvis fader boede i Sct. Paulo. Hun kunne nu meddele min søster igennem røde kors, at hun havde fået pengene, hvorefter faderen ville udbetale pengene til min søster. Jeg rejste omgående til København, og gik ud til adressen, det skulle være på fjerde sal. I stuen var der et skilt med alle beboernes navne, men navnet var der ikke, nu bliver det vanskeligt tænkte jeg, jeg måtte jo opsøge husværten. Jeg gik tøvende ud af døren, og derefter ligesom ført af en indskydelse »til venstre« ind i den næste indgang, der var navnet heller ikke, derefter lod jeg mig føre ligesom af en hånd videre et par døre, der stod navnet, fjerde sal til højre. Jeg gik derop, fandt døren med navnet og ringede på, der blev ikke lukket op. Der var to lejligheder på hver etage, jeg ringede på den venstre, for at høre nærmere, der blev heller ikke lukket op, så satte jeg en finger på hver klokke, og kimedede som en gal, så hørte jeg en lyd fra højre, og

så gennem den tykke glas rude, en skygge bevæge sig. En sikkerhedslås blev sat i, og døren åbnet på klem af en kvinde. »Er Deres fader direktør i Sct. Paulo og hedder Olsen«. Ja, det var hende, hun bød mig ind, og vi fandt hurtigt ud af, at hun kendte min søster, og vi havde mange fælles kontakter. Vi talte om pengene, og jeg gav hende adressen, og hun lovede, at så snart hun fik pengene, at skrive til Brasilien via røde kors. Det havde ikke taget mig mere end ti minutter, at finde hende. Jeg havde ikke pengene med, de skulle sendes til hende. I strålende humør, gik jeg i byen og brugte alt hvad jeg havde, til at købe julegaver for. Det tog jeg skulle hjem med, gik ikke før kl. 17, jeg tog til hovedbanegården, og kom lidt for tidligt. Dengang var levende billeder noget helt nyt, og i ventesalen var en lille biograf, der viste billeder fra hele verden, man kunne gå ud og ind, som man ville, det kostede een krone, men da jeg skulle betale var der kun halvfjerds øre i pungen. Det var jo ærgerligt, jeg måtte så finde en bæk og vente på. Da jeg havde gået et par skridt, kom en herre hen og hilste på mig, han var fra Ruds Vedby, og sagde, »det var da morsomt jeg traf Dem, jeg skylder Dem netop 5 kr., så kan jeg da komme af med dem«, Manden var snedker og jeg vidste han tilhørte en kreds, der anså film som noget syndigt, men sagde til ham, »jeg syntes De skulle gå hen og se den rejsefilm, mens vi venter. Den handler kun om andre byer og lande«. Han gik glad med, og da vi havde siddet en halv time måtte vi rejse os for at nå toget. Ved nedgangen til perronen gav han mig min kuffert, jeg sagde, »skal De ikke med«, »Nej, jeg skal ud og besøge familie, jeg er lige kommet«. Det var sidste gang jeg under krigen kørte i de triste lukkede tog, opvarmet af en kakkelovn og med en mærkelig blå belysning. Poul tog imod mig i Ruds Vedby, og få dage efter sendte vi pengene til damen.

Søster Olga var en pragtfuld forstanderinde på Vedbygård, elsket og agtet af alle. Fra Poul begyndte at blive syg, var hun for mig en kærlig og forstående støtte.

Søster Olga's 70 års fødselsdag blev holdt på Vedbygård. Min mand

var nylig død, men jeg var alligevel med, og glemmer aldrig den aften.

Bagefter flyttede søster Olga til Odense, hvor hun boede nogle år sammen med sin søster, jeg fik en lille lejlighed i Hillerød, men var det meste af sommeren på Høllund Søgård.

Søster Olga flyttede senere til Diakonissestiftelsens Hjem, hvor hun blev syg, jeg besøgte hende, og forstod, at det var alvorligt. Da jeg skulle til Høllund Søgård om foråret, bad jeg for standerinden for hjemmet, sende mig et par ord, hvis søster Olga skulle gå bort, jeg ville i alle tilfælde, følge hende til det sidste hvilested. Hen på sommeren, en tirsdag, fik jeg en meddelelse, at søster Olga var død, og skulle begravnes om lørdagen.

Jeg tænkte, at jeg ville rejse til Hillerød med det samme, for at få mit tøj i orden til lørdagen, tog onsdag med morgentoget fra Vorbasse, skulle så skifte i Kolding, og være i København kl. 15. Da jeg havde siddet lidt i toget, kom togføreren hen til mig, og spurgte mig, om jeg skulle til København, og sagde, »når de havde fået besked om det, kunne jeg nå et eksprestog i Kolding, der var kun et par minutter, men han ville følge mig over banelinjen, så ville jeg være i København kl. 13 i stedet for kl. 15«. Det gik fint, og kl. 13 stod jeg i København. Der var en halv times vente tid, før toget gik til Hillerød. Jeg ringede da ud til Diakonissestiftelsen, for at spørge om tidspunktet for søster Olga's begravelse, fik straks en forbindelse, de sagde at tidspunktet for begravelsen, var forandret, begravelsen foregik nu, og højtideligheden var begyndt i kirken. Jeg fik straks fat i en taxa, og da jeg nåede derud, så jeg et ligfølge gå ud af kirken. Det måtte jo være søster Olga. Jeg kørte hen til søsterhjemmet, betalte, og bar kufferten ind i hjemmet, så kunne jeg nå at deltage i følget herfra. Vi skulle gå fra Diakonissestiftelsen til Vestre Kirkegård, der var mange søstre og gode venner fra Ruds Vedby, jeg fulgtes med forpagter Petersen's. Doktor Hauge sagde nogle ord inden jordpåkastelsen, og jeg oplevede trods alt, at følge søster Olga.

I 1926 rejste søster Ellen til Brasilien, for at gifte sig med marleren Svend Frich. Hun havde truffet ham hos familien Langballe,

og korresponderet med ham et års tid. Vi holdt bryllupsfest på Birkebæk, uden brudgom, og der var ingen af familien eller gæster der havde set ham.

Forsommeren 1929 kom Ellen hjem på besøg med en lille dreng, hun var eneste passager på en fragtdamper fra Santos til Hamburg. Jeg boede på Enemærket, og rejste til Hamburg for at tage imod hende, glædede mig så meget, at jeg kom to dage for tidligt, og gik de par dage langs med Elben, og oplevede at se båden komme langsomt glidende, så vi kunne vinke til hinanden, hun sad på dækket med den lille dreng på skødet. Vi rejste omgående op til far og mor på Birkebæk. Vi fik nogle dejlige måneder sammen. Jeg husker klart, da vi kom ind i dagligstuen på Enemærket, Steen der da ikke var fyldt et år, kravlede og gik rundt i stuen, og undersøgte alt, hvert eneste møbel - fodpaneler - tæpper og stole, det tog lang tid, han blev ved til han kendte alt.

1935 kom Ellen hjem igen, denne gang med to drenge, med en fragtdamper fra Santos til København, det var Sct. Hans aftens dag, jeg var selvfølgelig i København for at tage imod hende i Kulhavnen, hvor familie og venner mødte op. Vi så drengene som abekatte kravle rundt på damperen, Hjalmar Jensen's havde indbudt Ellen og drengene til at bo hos dem. Jeg boede hos Irmingers, og de havde indbudt os alle til middag. Jeg husker Poula Frich, Knud Langballe og Jean Marc. Jeg havde skrevet et digt. -

*Som en fugl er du fløjet,
over hav over land
som en kvinde har du levet,
hos ham der blev din mand.
Som en mor du kom tilbage,
og vi hilser dig med fest,
vær velkommen kære Ellen
du er eventyrets gæst,*

*når i aften bålet blusser,
over hav over strand
vil vi binde dig med snore,
så fast som vi kan,
venskabssnore vil vi slynge,
om dig og din skat
du må ikke flyve fra os,
i den lyse sommernat.*

Næste morgen gik jeg straks op til Hjalmar Jensen's, der boede på 2. sal i Hellerup. Da jeg kom ind i deres spisestue, så jeg i det åbne vindue bunden af to små fødder, det var lille Johan, der havde tabt noget, og nu var på vej ned mod tagrenden, for at hente det op igen, jeg var rystet, men søster Ellen var ganske rolig, han holder jo altid fast.

De blev i Danmark hele sommeren, og boede skiftevis på Høllund Søgård og Enemærket. Knud Langballe indbød os også en ugestid til Lillejunget. Knud hentede os på Hovedbanegården i bil, vi kørte et stykke langs med Søerne, så sagde Johan, »er det Atlanterhavet«. Een søndag i Lillejunget var Knud kørt til kirke med sin mor, og Ellen var på besøg hos venner. Drengene legede på plænen, hvor jeg lå i en liggestol og hvilede mig, med eet blev der så stille, jeg opdagede straks, at flaget var hejst på halv stang, og drengene borte, nåede dog at få fat i dem på vej ned til bådebroen i Esrum.

Jeg var næsten hele sommeren sammen med Ellen og drengene, så var søster Ellen frit stillet. Far red hver dag tur på en gul russer, og havde for det meste Steen med foran på sadlen, han gik også meget med Steen i hånden. En dag de kom hjem fra ridetur, fortalte Steen, at de havde set en løve, far sagde, »du lyver, her er ingen løver«, jo han havde set en løve, »så kan du stå i skammekrogen«, sagde far, og begyndte at gå frem og tilbage i sin stue med den lille ved hånden. Jeg sad i en krog og strikkede, Johan var stolt over at blive accepteret

af bedstefar. Steen stod i kroen, og skævede til os, og hver gang de to passerede forbi mig, så Johan på mig med store alvorlige øjne og sagde, »jeg har ingen løver set«. Da var efteråret begyndt, min far gjorde forsøg med æbletræer i plantagen, og jeg gik hver dag med drengene ned og samlede æbler op til middagsmaden.

Hjemrejsen nærmede sig, den morgen de skulle rejse, var søn på Høllund Søgård frosset til. De skulle sejle til Santos med en damper fra norsk havn. Jeg fulgte med til Frederikshavn, hvor de gik ombord, da vi stod på skibet sagde Johan, »moster, hvor mange kommer der og vinker?« »Ingen andre end mig måtte jeg svare«.

Det blev Ellens eneste besøg i Danmark med sine drenge, nu skulle de i skole og uddannes. Et par år efter havde far og mor guldbryllup på Høllund Søgård. Det lykkedes Ellen at få sendt en plade med til festen, det måtte jo handle om Birkebæk. Det var dengang en mærkelig oplevelse, at høre hendes stemme.

*Der går en vej mod Østerled,
en vej mod morgensolen
hvor karsen står ved åens bred,
med spindelvæv i kjolen
der står en gran på bakken der,
den stod da jeg var liden,
den stod så bred og sikker der
urokkelig i tiden.*

*Der går en vej mod Nørreled,
den gik i brune hede,
nu stander granen i geled,
skovduen har sin rede,
ved juletid vi drog afsted,
ind til vidunderstaden
midsommerstrømmen vendte om,*

fra byen og fra gaden.
Der går en vej og Sønderpå
helt til Braziliens strande,
den flyver mange tanker på,
og kranser morfars pande,
her løber om to kegler små
og deres morfar ære,
som graner og de opad gå
de vil som morfar være.

Der går en vej og Vesterpå,
afgrøden der I skuer,
og på jer bedstefar og mor
nu aftensolen luer,
I følger os, vi følger jer
med alle gode tanker,
og med os otte graner små
sig op omkring jer ranker.

Haven på Høllund Søgård.
(Tegnet af søster Ellen Dalgas).

E. D. F. 19

Søster Ellen og Brasilien

30te august 1948 døde Poul Reck. Jeg kunne blive boende på Enemærket i tre måneder, det eneste jeg ønskede var, at rejse til Brasilien og besøge Ellen og hendes familie. Jeg tænkte, du kan sælge bilen, en B.M.V. den kan betale rejsen, jeg solgte den til en slagter for 15.000 kr. kontant. Det var dengang vanskeligere end nu at rejse, jeg fik billet gennem Oversøisk Rejsebureau, fra Gøteborg til Rio, jeg måtte ikke tage mere end 50 dollar med, dertil kunne jeg få 200 svenske kroner, og betalte hele rejsen med danske penge i København tur - retur.

Sejlturen varede 21 dage, jeg boede hos Garde's i København et par dage, og vi kørte til hovedbanen over Rådhuspladsen, så jeg kunne se julebelysningen. Garde sagde til mig, »jeg har halvanden svenske kroner, så har du til en spurvogn«.

Jeg skulle med sovevogn fra Helsingborg til Gøteborg, og rejsebureauet havde lovet mig, at jeg ville blive hentet og fulgt til skibet, hvor jeg kunne spise morgenmad. Da jeg kom til Helsingborg, viste det sig, at sovevognsbilletten var en nat forkert, det gik endda, men der var selvfølgelig ingen til at tage imod mig, men jeg tog en spurvogn ned til havnen, ville straks gå ombord i damperen, da jeg så den lå der, men fik den besked, at de var forsinkede, og der kom ingen ombord før kl. atten.

Jeg fandt et pænt konditori, hvorfra jeg kunne se damperen, gik ind og fortalte dem det hele, og spurgte, om jeg kunne holde til hos dem, og få varmen, indtil jeg kunne komme ombord. De var meget venlige, og jeg havde et varmt tilholdssted, og fik en kop kaffe og et stykke brød, det var fjorten graders frost og solskin, og jeg så Sct. Luziapigerne gå på gaden. Klokkeren atten præcis gik jeg ombord, da jeg mødte en tjener, bad jeg ham om at skaffe mig en kop the; han sagde, »der blev ikke serveret før kl. nitten«, så sagde

jeg, »nu kan det være nok, De skaffer en kop the nu«, og så kom den. Jeg blev kaldt ind på et kontor, og sagde, jeg skulle have de 200 svenske kroner udbetalt, som jeg havde betalt i København med danske penge, svaret lød, det kender vi ikke noget til. Jeg trak kvitteringen fra bureauet frem, og sagde, »De kan telefonere derned, for jeg skal have de 200 kroner«, så fik jeg pengene. Jeg havde betalt for 1. ste klasse, og havde bestilt en enekahyt, det var en stor lys kahyt på dækket, men da jeg kom derind, var der to køjer, og en mørk dame der også havde billet, så tænkte jeg, nu kan jeg ikke tage mere, jeg håber hun er skikkelig.

Efter tre dage med sovepiller, nåede vi kanalen, resten af turen var vejret vidunderligt. Den mørke dame i kahytten, fortalte hun kom fra Gdansk, hvor hun var blevet gift med den sidste dansker i byen, for at slippe sammen med ham til Danmark, hun så ham aldrig mere, hun var jøde, og transporteret over Øresund med båd. Hun var meget nysgerrig, skulle til Argentina da Brasilien var lukket land og interesseret i, hvordan jeg havde fået visum. Skibet var ladet med flygtninge fra de okkuperede østlande. Min kontubernal fortalte de utroligste historier, så jeg søgte at undgå hende. Vi stoppede nogle timer ved Grand Canaria, jeg gik dog ikke længere bort, end jeg kunne se båden. Men fru Jørgensen forsvandt med ledsagere, og var noget medtaget da hun kom. Næste dag gik jeg op til kaptajnen, og fortalte ham, at bureauet oprindelig havde lovet mig enekahyt, jeg var efterhånden blevet lidt ængstelig for den dame jeg fulgtes med. Kaptajnen sagde, jeg kunne bringe ham mine papirer, og hvis der ellers var noget der skulle passes på, det gjorde jeg med det samme, så ville jeg få det udleveret i Rio. Antagelig den 2. januar. Et par dage før juleaften blev jeg pludselig syg, måtte kaste op, og gå i seng. Jeg ringede på hjælp, men der kom ingen. Da fru Jørgensen kom, for at gå til ro, var jeg uklar, og bad om hjælp, hun reagerede ikke, da jeg senere kom til bevidsthed, sov hun. Klokken henad tolv var jeg så klar, at jeg kunne ringe efter nattevagt, og bad ham tilkalde lægen, der kom med det samme. Han undersøgte

mig, og gav mig en indsprøjtning. Han vækkede fru Jørgensen, og spurgte hende, hvorfor hun ikke havde kaldt på ham. Næste morgen kl. ni, kom to matroser og hentede fru Jørgensen og al hendes bagage, jeg var glad, og havde det bedre. Et par dage efter var jeg oppe på dækket og ligge i en liggestol. Kaptajnen kom hen til mig, og sagde, han beklagede, men han kunne ikke så godt foretage sig noget, før damen gav grund til det. Jeg så hende aldrig mere. I december måned blev der meldt, at vi antagelig først kom til Rio den femte januar, der ville blive telegraferet til konsulatet. Senere kom meddelelse, at vi alligevel ville nå Rio den 2. som først planlagt. Der var en dansk ingeniør, Bistrup, med frue og en lille søn på seks år, og svigermoder der var østriger. Jeg tog mig en del af den lille Tom, og vi var gode venner. En dag så jeg i det fjerne Sct. Helena, det var gribende. Så dukkede Braziliens kyst op, med hvide strande og lave bjerge, og flyvefiskene faldt på dækket.

Den 2. januar, kl. femten, lå vi i havnen. Der var ikke eet menneske til at tage imod båden. Jeg blev med mine tre store skibskufferter sat fra borde og ned på kajen. Jeg havde aftalt med familien, at Steen skulle tage imod mig, og have penge med, og desuden havde jeg en pakke, til en dame på det danske konsulat, og aftale om at hun ville tage imod mig på skibet. Der var ingen, jeg satte mig på min kuffert, og så tiden an, noget efter kom lille Tom og sagde, »De skal ikke være ked af det, De skal med mig hjem«. Det var jo et besøg af en engel.

Ingeniør Bistrup kom, lejede et par biler, og tog mig og al min bagage med til deres hjem, der lå i byen, under det store bjerg med kristusfiguren, der ses langt ud over havet, og er alle sømænds helgen.

Jeg sov på en sofa i spisestuen, og så ud af vinduet, der dækkede hele væggen. Lige over for gaden var et lille bjerg, så stort som Kongens Nytorv, kl. otte kom ingeniør Bistrup's medarbejdere med en stor buket blomster.

Han fortalte, at det omtalte telegram aldrig var nået frem, de troede båden først ville komme den 5., så sagde han, »du må hellere tage op på kontoret, så tager jeg mig af fru Reck«. -

Jeg sagde, »jeg skal til Sct. Poulo og besøge min søster og familie, - og jeg har fået besked på, at tage toget og indskrive kufferterne«. Hr. Justesen svarede: »Det skal De ikke - toget er otte timer om det, og man risikerer, det går seks gange i stykker på vejen. De skal med flyvemaskine, der går en for hvert 20. minut, og det tager en halv time. Firmaet har lastbil til Sct. Poulo to gange om ugen, og vi tager Deres kufferter med, kl. to kommer her en ung mand i bil og henter Dem.

Jeg hyggede mig så med familien, og kl. to kørte jeg med den unge mand til kontoret, der sad måske 40 mennesker og skrev, og for hver ende af det store rum, et lokale til direktøren. Vi gik ind og hilste på Bistrup, og han gav mig en flyvebillet til Sct. Poulo, og spurgte: »Har De ekstra penge«. Jeg svarede, »jeg har kun de 50 dollar, jeg måtte tage med ud af landet«. Så gav han mig en stor pengeseddel: »De må ikke være uden penge, og ikke røre de 50 dollar«, sagde han, »jeg har telefoneret til konsulatet her i Rio, at De er ankommet, og har overnattet hos Bistrup's, og jeg har talt med konsulatet i Sct. Poulo«. Så sagde jeg farvel og kørte med den unge mand til flyvepladsen.

Tre kvarter efter gik jeg ud af flyveren i Sct. Poulo. Her stod en smilende Johan, og sagde: »Velkommen kære moster vi har sådan glædet os til Deres besøgelse, huset er malet på den anden ende«. - Jeg svarede selvfølgelig: »Hvor er det dejligt, du taler så godt dansk«, og vi kørte i bil til hjemmet, en lille villa i en skyggefuld gade, hvor søster Ellen stod udenfor, og ventede på os. Tre dage efter holdt vi juleaften sammen med skibskufferterne og gaver fra hele familien.

En halv time efter jeg forlod flyvepladsen i Rio, stod Steen ud af flyveren fra Sao Poulo, hørte at Johnson Line var ankommet dagen før. Hvor er moster? Han tog straks op til det danske konsulat, der

lå beskeden fra hr. Justesen. Han tog ud i byen, og købte en stor æske chokolade, og derfra til Bistrups adresse, hvor han takkede for stor hjælp og venlighed, og betalte, hvad de havde lagt ud for mig, hvorefter han blev i Rio et par dage for at se den, og nåede lige hjem til vores juleaften.

Den villa de boede i var bygget til een familie, og lejet ud til to, med køkken og opholdsstuer i stueetagen, på 1ste sal badeværelse og to soveværelser, den midterste stue gik gennem hele huset med vinduer til begge sider. Der var et stort hvidskuret bord og en del spisestuestole, en divan og et harmonium, langs den ene væg to skibsmodeller som Svend selv havde udskåret, og et maleri af hans far, en kurvelænestol, den havde venner fra klubben bragt, en veranda med to gaskogeplader og et par skabe, haven hørte til vores lejlighed, der var en god plæne, og ret store træer med slanger i bure, og vilde orkideer i træerne. Desuden lå der et havehus, der brugtes som værksted. der var vand og store kar. Vasken ordnede søster Ellen, efter at have smurt brun sæbe på pletterne, lagde hun tøjjet i en stor balje koldt vand, så trak hun det op, og spredte det ud over plænen, hvorefter solen hurtigt tørrede det. Med et vist mellemrum sprøjtede hun det hele over med en vandkande, efter nogle timer var tøjjet rent. Det tilføjes, at deres vand er meget blødt.

Jeg boede hos en dansk dame i nærheden, og drak coffee latte sammen med fru Hansen hver morgen, men tilbragte dagen sammen med søster Ellen, hvorfra en af sønnerne fulgte mig til mit natlogi, hvor jeg også havde det hyggeligt. Vi spiste middag to gange om dagen, kl. 12 var alle hjemme, vi fik en god kødret, oksekød eller kalvekød fra Argentina, makaroni eller ris og altid grøntsager og frugt.

Søndag eftermiddag, kom som regel et par af de danske venner og hentede os til en tur i omegnen. Ellen gav dansk aftens mad og rigtig the, aldrig spiritus.

Steen ordnede og reparerede, hvad der tiltrængte både hos Ellen og fru Hansens, der var som en bedstemor for de unge mennesker.

Johan gik meget på jagt, og kom hjem med slanger, men kun een gang med en stor giftslange i en kasse med glaslåg, og bad om, at den måtte blive der om natten, og næste morgen skulle den afleveres i Buttantan, der er en stor slangefarm. En gang var Ellen og jeg med ham for at se den, en stor åben plads, indhegnet med en cementmur, der var hundredevis af giftslanger, og mænd gik med en tvejede stav, som de satte over slangens ryg, og holdt den mod jorden, hvorefter en anden mand sugede giften ud af slangens kirtler, der var en stor hestestald ved siden af, hvor giften blev blandet med hesteblood, og herefter som serum og modgift blev sendt over hele Brasilien.

I havehuset lå en lille brugt båd, som Steen arbejdede med, han restaurerede den, og anbragte en påhængsmotor på den, og solgte den til en bestemt forretning. Samtidig studerede han, og blev bygningsingeniør. Johan der skulle tage studentereksamen, kom en dag hjem og fortalte, at han var dumpet, og faderen tog det ganske roligt, og sagde: »Så må du jo gøre det om«, et halvt år efter blev han student med udmærkelse.

Nogle år efter blev han kemisk ingeniør.

På deres værelser hang to geværer, de selv sagde til mig, hvis der kommer fremmede ind i haven om natten, havde de ret til at skyde dem. Der var en høj mur udenom ejendommen, på den anden side muren boede en familie med to unge smukke døtre, der blev snakket og leet over muren, jeg spurgte en dag Johan, går I sommetider i biografen med dem, »udelukket«, sagde Johan, vi har aldrig været over muren, hvis vi forsøgte at gå derind, ville Steen være forpligtet til at gifte sig med en af de unge damer. Brazilianerne er ærekære og stolte, jeg har aldrig set Steen, der var student køre på cykel, Johan kørte en del på cykel, og jeg nikkede selvfølgelig til ham, en dag kom han hen til mig, og sagde: »Moster, hvis De møder mig på på cykel, skal De ikke hilse på mig, det er under Deres værdighed«.

En dag da jeg kom op, sagde Ellen, at Johan skulle have en gæst

til middag, da jeg kom op fra haven, var Svend gået i seng, Steen kom slet ikke, og Johan og den unge herre sad for hver sin bordende, og konverserede hinanden, søster Ellen gik rundt og bød flere retter, jeg satte mig i et hjørne og strikkede. Da de var færdige, rejste Johan sig, og sagde, »Bon Appetito«, hvorefter de begge bukkede ærbødig, og gik, så kom Svend ind, og vi spiste levningerne.

En aften kom Johan dødræt og sulten hjem, han havde været på jagttur i urskoven efter vildsvin, sammen med tre indianere. Først gik de to timer på en dyrevæksel, så hørte de vildsvinene et lille stykke fra stien, og indianerne begyndte at løbe, så tænkte Johan, det magtede han ikke, og blev stående. Indianerne løb videre, Johan tænkte, jeg finder aldrig ud af skoven, hvis de ikke kommer tilbage, og blev på stedet. Efter en stund kom een indianer tilbage og hjalp ham. Johan viste os en irgrøn slange.

Jeg har fået flere smukke ture til Atlanterhavet, en gang tilbød en af vennerne os, at bo en tid i deres sommerhus ved stranden. Fru Hansen med sin indfødte plejedatter og Ellen og jeg skulle bo der en uges tid. Ellen var meget betænkelig, hun havde i 14 år ikke overnattet udenfor sit hjem, mente ikke hun kunne undværes. Sønnerne sagde, de nok skulle sørge for det hele og holde huset i orden, så kørte vi i bus til stranden alle fire.

Sommerhuset lå ved en fin badestrand, vandet var vidunderligt, det var næsten umuligt at synke og så klart, at man kunne se fiskene. Den unge pige og jeg blev enige om at passe alt, så søster Ellen kunne få fuld ferie. Huset var helt moderne, om aftenen tog vi et fersk brusebad for at skylle saltet af, da vi havde gjort det i tre dage, var der ikke en dråbe fersk vand tilbage i beholderen, og vi måtte købe det nødvendigeste hos købmanden. Når man gik en lille tur modsat stranden, hvor terrainet gik opad, stod man med eet på kanten af en dyb skrænt, der gik lige ned til Atlanterhavet. Der var tre revler ligesom i Vesterhavet, kraftige bølger og hundrede af store skildpadder, blæsten tog i min parasol, jeg slap den, og den fløj ud over det mægtige hav.

Efter nogle dage fik vi besøg af Johan. Det var et herligt ophold, men da jeg kom hjem, fik jeg bylder, på apotekerne kunne man købe medicin uden recept, og der var en mand, der særligt tog sig af bylder.

Der kom ofte om eftermiddagen en tordenbyge, regnen var så voldsom, at den et kvarter efter at regnen var holdt op sprøjtede op af kloakkerne, men lidt efter var alt tørt og rent og fint. Fortovene var fulde af store huller og sten, ikke ret langt fra hvor vi boede, på et højt terrain, var bygget et stort nyt hospital med nye gader, der var en smuk udsigt, men med 30-40 meters afstand var der en kloak uden låg på, og der kom ikke låg på, i de fire måneder jeg var der. Byanlægget var stjerneformet om et stort centrum, der kørte mærkede biler, der holdt, når man vinkede til dem, og for en bagatel kørte ind til centrum. Der var højhuse og gågader, hvor jeg har set folk ligge bevidstløse på gaden uden hjælp. Engang da jeg kørte i en sporvogn, der selvfølgelig var fuld, så folk stod op, damerne med vidde kjoler stod op i sporvognen, jeg sad ned, lige over for mig sad en mand med en stor avis, som han rev i små stykker og smed på gulvet, med eet trak han en tændstik op, tændte den, og satte den til avisen lige foran mig. Jeg plantede øjeblikkelig mine sko på det lille blus, og kvalte ilden. De stod så tæt at ingen opdagede det.

Den største årlige fest i den danske klub, er kongens fødselsdag. Vi var med til festen, jeg havde skrevet medfølgende digt der blev læst højt.

Praja Grande ved Santos, Febrnar 1949

*Den fineste Vej i Verden
Vorherre selv har den gjort
den kaldes for Praja Grande,
og Grande betyde - stort -
her ingen Vejspor at følge,
her er ikke en eneste Sten,
og selve Atlantens Bølge
holder vejen skinnende ren.
Her er kun vilde Bjerge
med Urskovens grønne Kalot,
de følger med Vejen, der fører
til Soria Moria Slot.*

*Men ser du en ensom Fisker
paa brune Stankelben,
du tænker, hvor mon han har hjemme
og hvad er vel det for een?
Mer ensom end denne Fisker
kan ingen i Verden være
og dog, maaske er han lykkelig
og føler det som en Ære.*

*Han mener jo selv han er Centrum
i hele den store Verden,
og Praja Grande er Navlen
for alle Menneskers Færden.*

*Danske Ord kan næppe skildre,
det store fremmede Land
alt er nyt paa godt og ondt
men evig Brasiliens Strand
med skinnende Bølgekamme
den ene bag ved den anden
i sugende Drag og Dønninger,
altid paa Afgrundsranden.*

*Vorherre skabte Verden,
men gemte Brasil til sidst,
og derfor blev Landet et Paradis,
med Slinger - ganske vist
og Adam gaar rundt med Jakke paa
i fyrretyve Grader,
men alle Jordens Ynder
sig spejler i Evas Lader.*

*I sumpede hede Plantager
jeg skimter en mørk Silhuet,
Bananerne hænger i Klaser,
den sorte Mand staar paa sin Ret.
Han kom fra de dybe Skove
fra Moder Afrikas Jord,
hans Ret er at drive og sove
saa langt som Bananerne gror.*

*I Landets ukendte indre
hvor Kaffe og Bomuld trives,
der springer Brasiliens Kilder
og Guldet, hvorom der rives,
men rundt om Bordet i Santos
i Skygge og halvmørke svale,
der sidder de Mænd der raader,
hvor gylden Regn skal dale,
de smager paa Kaffen og spytter
og smager og spytter igen,
og den der faar Prisen har vunden -
Millionerne ruller derhen.*

*Nu falder Mørket i Guaruja,
med hvide Blink i det dunkle
Luften er mættet af Blomsterduft,
langs Prajaen Lygterne funkler.*

*Natten er hed og forunderlig sort,
det er som Tid og Rum glider bort
i Tropernes evige glemsel.*

En dag jeg kom op til middagen, havde Svend skåret et stort hul midt i bordet. - Svend ville indlægge en due i bordet til minde om mosters besøg.

Sommeren 1969 på Høllund Søgård, havde jeg besøg af Nana Gandil og hendes søster, jeg havde hørt fra søster Ellen, at hendes mand var meget syg. En aften gik vi i seng som sædvanlig, ved et-tiden vågnede jeg, og følte mig meget urolig, kunne ikke sove, og lå og tænkte på søster Ellen og hendes syge mand så langt borte. Da jeg kom ind til morgenmaden sagde Nana Gandil: »Så er Svend Frich død«. Der kom brev med posten fra Brazil, men det talte kun om sygdom, men et par dage efter meddeles det, at Svend Frich var død. En ugestid efter, et langt brev, hvori Ellen fortalte det hele.

I Brazil skal den døde begravnes inden 24 timer. Steen og Johan ordnede alt, de fulgte Svend i kapel om aftenen, det var skik at våge i kapellet, men lidt efter midnat, sagde Steen, »mor er meget træt, vi kører hjem og går i seng«. Han låsede døren, og tog nøglen med, og de kørte hjem for at sove.

En tilsvarende nat havde jeg våget for søster Ellen på Høllund Søgård.

Sao Paulo, 20. Marts 1949

*Aldrig saa jeg en saadan Samling
af straalende Flitterstads,
af Børn der skriger som Papegøjer
og hylende Negerjas.
Aldrig saa jeg saa mange Biler
i funklende, glidende Strøm,
Sao Poulo er Bilernes Paradis,
men Færdselen ond som en Drøm.
Syv gaar paa kryds og fjorten paa tværs
een forsvinder i Hullerne,
Politi ser jeg ikke meget til,
de gaar hjemme og boner Gullerne.*

*Klokken fem slippes Helvede løs paa Gaden,
Arbejdernes Millioner,
de stiller sig op i Fila og venter,
i bløde sagtmodige Toner.
Solen skinner og Regnen slaar,
Filaen venter, og Busserne gaar,
Sporvognen kommer med kimen,
den er fuld før den naar til Stimen.*

*Hvad gør det, den er fuld,
han trykker og hiver
hænger fast paa Vognen med Sugeskiver,
det ene Lag hænger uden paa det andet
det er Fyraften nu, vi skal paa Landet
og Sporvognen kører til Punktum Finale*

*en Timestid eller to,
saa kravler han ned, og travet afsted
i de gamle, udslidte Sko.*

*Den rige Brasilianers Hus
er skærmet mod Hede og Sol,
her hvisker de høje Palmers Sus,
Orchideerne hænger paa Stol.
Her er kølige Flisegulve,
med ægte Tæpper som Øer.
Man synker i dybe Stole
og glemmer - alting fra før,
man glæder sit Øje og fryder sin Sans
ved Farvernes Harmoni,
nyder en Drink af en sleben Krystal,
Samtalen er let og fri.
Kamaron og Kylling i Kærterers Glans,
graablaa Ostindisk Fajance.*

*Boliviasølv med fint Ornament, -
en Mestertyv aner sin Chance,
han borer sig ind ved Nattetid,
paa første Sal Herskabet sover
bedøvet af noget, jeg ved ikke hvad,
en Mestertyv ved, hvad han vover.
Den næste Morgen er Sølvøjet væk,
men heldigvis er det forsikret
en Million eller to eller maaske ti,
naar Sølvøjet atter paa Marked er fri,
kan han købe det hele tilbage,*

*og alle har gode Dage.
Millionerne gaar og kommer
i Chefens - og Tyvens Lommer.*

*Brasil er et Land for stærke Mænd,
den vege forsvinder i Vrimlen,
her gælder ikke den gamle Lov, -
og Husene naar ind i Himlen.*

Udsigten fra højen, hvor statuen af Enrico Dalgas står.

Min mors død på Høllund Søgård

1944 boede min mor Emilie Dalgas, født Schele på Høllund Søgård syv km. vest for Vorbasse. Jeg boede på vestsjælland. I begyndelsen af maj fik jeg en dag en fornemmelse af, at det ikke stod godt til hos min mor, jeg ringede derover, og sagde, »jeg har fået lyst til at komme og besøge dig«, det var dejligt, sagde mor, kom på torsdag så er vi færdige med forårsrengøringen, så rejste jeg torsdag til Vorbasse station, og der sad mor i den gamle røde fjedervogn, med forpagteren som kusk, for at tage imod mig, vi kørte de syv km. gennem plantagen, mor fortalte, at egnen var hærgnet af en influenza, som tyskerne havde bragt med, og i går havde hendes dygtige pige fået tyskerinfluenza, og doktoren havde indlagt hende på sygehus. Mor havde dog fået en nykonfirmeret pige til hjælp, det gik udmærket. Vi havde et par dejlige dage sammen i skønt vejr, vi gik tur i skoven og besøgte skovfogedens, mor fortalte, at hun havde bestilt en bil til søndag, vi skulle besøge søster Dagmar, der havde fået en ny stilling som hjemmesygeplejerske i Vong. Lørdag cyklede jeg en tur gennem lyngdalen og over Holmeåen forbi Lindknud, og besøgte mine gode venner Kloppenborgs. Han havde været forpagter på Høllund Søgård, og havde skabt et smukt hjem og en dejlig gård ude på heden. På vej hjem lavede jeg et digt til min mor, og tænkte, jeg ville skrive det ned, når jeg kom hjem, og give det hende inden jeg rejste, men da jeg kom ind i stuen, sad mor og var fuldstændigt forandret, stivnet og hvidgrå i ansigtet, hun sad og talte om søndagsturen, men jeg foreslog hende, at gå i seng og få taget temperaturen, den viste sig at være 40 grader. Doktoren fra Vorbasse kom, og erklærede straks, tyskerinfluenza, mor skulle have en pille hver 4. time hele døgnet, være forsigtig, og ikke gå ud på det iskolde loft, mor talte stadig om turen til Vong,

hun ville ikke have at vognmanden skulle snydes for denne tur. Jeg foreslog så at tage bilen, og køre ned og hente søster Dagmar. Søndag var temperaturen faldet, og jeg hentede søster Dagmar, der tog sin cykel med, så hun kunne cykle hjem.

Mandag morgen vågnede jeg med let feber, tænkte dog, det var bedst at blive liggende i sengen den dag, mor havde det meget bedre, om eftermiddagen hørte jeg min mor komme ned af trappen, da hun kom ind til mig, sagde jeg, »doktoren havde jo sagt, du ikke må gå ud på det kolde loft«, mor svarede, »jeg syntes jeg måtte ned og se til blomsterne«, den unge pige kom ind til os og spurgte, om hun måtte låne fru Dalgas's vækkeur, da hun ville stå tidligt op, og tænde ild i ovnen om morgenen, mor sagde det måtte hun godt, men når hun havde fået sat vandet over og ilden brændte godt, måtte hun sætte uret på det bord, der stod uden for mors dør, jeg sagde, »kan du ikke lade være med at låse døren, så kan den unge pige sætte uret ind ved din seng«, mor svarede ikke, men idet hun gik ud af døren, hørte jeg hende sige til den unge pige, så sætter du uret der, hvor jeg har sagt. Næste morgen kom den unge pige ind til mig ved otte tiden, og sagde til mig, »fru Dalgas ligger i sin seng og ser så underlig ud«, jeg skyndte mig derop, og mor lå i sin seng og var død, hun lå med et lyst og smukt udtryk i ansigtet, der var ikke en fold på sengen, og uret lå på bordet ved siden af. Jeg stod og så på min kære mor, og tænkte, du har fået en fredfyldt og velsignet død lille mor.

Forårssolen skinnede ind af det åbne vindue, og alt blev højtidstfuldt og smukt.

Om lørdagen blev mor begravet på Hovborg kirke ved siden af far, og hendes gode ven pastor Hansen talte i kirken, bagefter var der kaffebord for slægt og venner på Hovborg Kro, jeg sad ved siden af mors søster, Marie Holt, fra Grindsted, jeg fortalte hende, at jeg havde lavet et digt til mor om lørdagen, men hun nåede aldrig at få det, det vil jeg gerne høre sagde min tante, du må sige det.

Hermed følger digtet.

*Jeg kender på heden en bakkeø,
for brændingen aldrig jeg gruer,
thi havet er selve det lyse land,
og øen en bakke med roser og gran,
der står han, Dalgas og skuer.*

*På bakketoppen er ly og læ,
for alle de brusende vinde,
der ligger en gård med røde tag
hvor solen skinner den hele dag,
der bor min mor derinde.*

*Ingen kvinde i danmarks land,
har virket mer' flittig end mor,
børn og blomster myldrede frem
og fulgte i hendes spor,
mor havde en varsom og kyndig hånd
en gav du en stiver i ryggen,
en fik lidt fløde
en lidt mælk
en trivedes bedst i skyggen,
og ved dit bord var der altid plads
for den trætte rejsende svend,
og konger og bønder de hilste dig mor
og satte ved skiven sig hen,
mor gav dem brød efter hver sin skik,
og ingen gik tomhændet bort,
du havde et klart, lidt køligt blik,
men dit hjerte det var for stort,
og kommer det store øjeblik*

*da hjertet udstridt har
vi bøjer os stille
vi hilser dig mor,
vi ved du går hjem til far.*

Det ældste hus på Høllund Søgård, tegnet af Ellen Frisch.

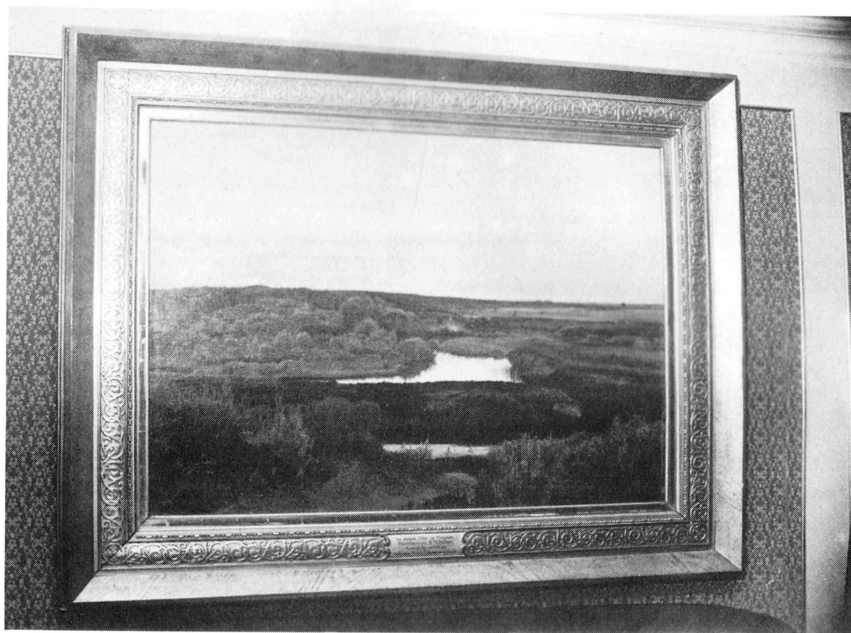

Foto af maleri udført af C. Schmidt-Phiseldeck i 1891 på bestilling
i anledning af Hedeselskabets 25 års jubilæum.
Det blev overrakt Enrico Mylius Dalgas, og på rammen er anført:

*Til Hedens Ven og Velgjører,
Oberstleutnant E. M. Dalgas,
Cmd. af Db. og DM p.p.
fra
taknemlige Beboere i Hammerum Herred.*

